

Helena Ložar-Podlogar
Pet desetletij Sekcije za ljudske šege in igre*

V sekciji za ljudske šege in igre je dolga leta, od začetkov, in potem vse do leta 1968 delal dr. N. Kuret sam. Njegov načrt je bil ustvariti arhiv ljudskih šeg in iger, na podlagi katerega bi bila potem mogoča poglobljena strokovna obravnava posameznih pojavov in posamičnih prvin v okviru enega pojava. S poznavanjem tujega, predvsem evropskega arhivskega gradiva in strokovne literature, pa bi bilo mogoče domače izsledke in dognanja primerjati s tujimi in pojave postaviti v širši, evropski okvir.

Z zunanjimi tehničnimi sodelavkami je bilo tedaj na eni strani organizirano izpisovanje narodopisno zanimivega gradiva iz periodike in del posameznih raziskovalcev, na drugi strani pa se je gradivo zbiralo s pomočjo vprašalnic, ki so bile razposlane širom slovenskega etničnega ozemlja. To so bili prvi poskusi, da bi ustvarili nekakšno informatorsko mrežo inštituta, predvsem pa pridobili nekaj stalnih zunanjih sodelavcev.

Prve štiri vprašalnice – 1. a) *Naslovi dobrih pravljíčarjev*, b) *Božični panj, čok, c) Stari domači napisi*; 2. *Otroška igra*; 3. *O prekopavanju mrličev* (umita in v prt zavita lobanja); 4. *Adonisovi vrtički* (božično okrasje)¹ – so bile razmnožene na ciklostil in razposlane na nekatere slovenske šole, župnišča in nekaterim ljubiteljem t. i. narodnega blaga. Ko je leta 1956 začel, sicer še v skromni tiskani obliki, izhajati *Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje*,² ki naj bi bil »vez med nami in našimi požrtvovalnimi

* Pogled avtorice na Sekcijo za ljudske šege in igre se ves čas prepleta s pogledom na inštitut kot celoto, saj ga je sama skozi desetletja tako doživljala. V tem pa se ta prispevek razlikuje od prispevkov drugih sodelavcev, ki predstavljajo svoj osebni delež na posamičnih strokovnih področjih. Kot urednica *Traditiones* je H. Ložar-Podlogar način pisanja namerno prepustila sodelavcem. Morda je povsem naravno in je treba razumeti, da je v inštitutu s širitvijo in z drobljenjem skupnega programa v posamezne projekte sčasoma vedno bolj čutili individualnost in manj medsebojne povezanosti.

¹ Odgovori na vprašalnice, rokopisi in prepisi, so shranjeni v Arhivskih zbirkah Inštituta za slovensko narodopisje.

² *Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti*. Leto I. 1956–1957, štev. 1–4.

poročevalci,³ so v njem dobile svoje mesto tudi vprašalnice 5–6. *Maske na Slovenskem* a) Pehtra, b) Pustne maškare, c) Godčevske maske d) Zeleni Jurij, e) Kresnice, f) Miklavževanje, g) Lucija s strežnico, h) Novoletne maske, i) Trije kralji in 8 a) *Fantovska vaška skupnost*, b) *Naša ljudska lutka*; 9. *Obredni ogenj in obredna luč na Slovenskem*.

Že leta 1959 je *Glasnik ISN* odprl vrata tudi drugim narodopisnim ustanovam in se preimenoval v *Glasnik Slovenskega etnografskega društva*. Odgovorni urednik je bil sicer vsakokratni predsednik društva, člani uredniškega odbora in avtorji prispevkov pa v glavnem sodelavci Inštituta za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisnega inštituta. *Glasnik* je tako objavil tudi vprašalnice št. 7. *Glasbila in zvočila na Slovenskem* (Zvočila in običaji, Zvočne igrače, Preprosta glasbila), *Godčevstvo, Mrliške pesmi, Ljudski plesi na Slovenskem*, pa tudi Etnografskega muzeja – t.j. vprašalnica št. 9 (*Oprema in vprega goveje živine, Plugji, orala, brane in drugo poljedelsko orodje*), in celo Sekcije za zgodovino umetnosti pri SAZU (*Vprašanja o ljudskih in obrtniških podobarjih*). *Glasnik* naj bi, kakor je zapisano prvi številki na pot, posredoval pogled v delo Inštituta za slovensko narodopisje kot znanstvene ustanove, zunanjim sodelavcem odkrival »pomen naloge, ki jo prostovoljno prevzemajo«, s svojo vsebino, predvsem pa s pojasnili, pa naj bi poročevalcem »lajšal trud pri zbiranju odgovorov na vsakokratno vprašalnico« in jim v neprisiljeni obliki posredoval nekaj narodopisnega znanja.⁴

Z združitvijo Slovenskega etnografskega društva in Slovenskega etnološkega društva je *Glasnik* še enkrat spremenil svoje ime. Od letnika XV, 1975 naprej se imenuje *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* in je prerasel v obsežnejšo, z angleškim povzetkom opremljeno etnološko publikacijo. Kakor je na eni strani tak podvig treba pozdraviti in ga pohvaliti, pa smo na drugi strani s tem zgubili tisto vez, ki nas je povezovala s terenom, kjer so ljudje z veseljem prebirali poljudno napisane kratke sestavke in se nanje tudi odzivali.⁵

Z leti se je tako v **arhivu slovenskih ljudskih šeg in iger** nabralo dragoceno gradivo, ki vsebuje prepise:

- iz tiskanih in rokopisnih virov,
- odgovore na vprašalnice,
- terenske zapiske raziskovalcev ISN,
- kopije terenskega gradiva drugih ustanov, tako Glasbenonarodopisnega inštituta kakor tudi terenskih ekip Slovenskega etnografskega muzeja,
- nekaterih kompleksnih tiskanih virov (*Valvasor, Pajek, Navratil, Turnšek/PVK, OMT, Möderndorfer/VUOS, Kelemina, L'Estocq, Kragl, Šašelj*),
- zapuščin (*Štrekelj, Križnik, Šček*),
- letopisov in zbornikov (*LMS*),
- koledarjev (*Kalendar Najsv. Srca Jezusovega, Narodni koledar*),
- manjših virov (*Brezovnik, Brinar, Dimec, Erjavec, Finžgar, Flere, Fuchs, Golobič, Gorenjščak, Jalen, Jurčič, Karba, Kenda, Klančič, Kocbek Fr., Korže, Kosin, Kotnik, Krainz, Krek, Kuhar (Hanzej), Kunčič, Kuthmayer, Lešnikova, Levičnik, Likovič, Linhart, Ljubič, Lourenčič, Maily, Majar, Marolt, Mavrel, Mertelj, Meško, Miklavčič*,

³ Nepodpisano, Vez med nami, *Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje* 1, oktober 1956, št. 1, str. 1.

⁴ Prav tam.

⁵ Avstrijski etnologi so npr. ostali pri svojih *Nachrichten* (vesti) s katerimi tudi ljubiteljske člane društva obveščajo o pomembnejših dogodkih, npr. o simpozijih in konferencah, predavanjih, razstavah, jubilejih, novih publikacijah itn.

- Milčinski, Mozetič, Nedeljko, Orožen, Pajek, Pleteršnik, Požencan, Puff, Rappold, Ribičič, Schlosser, Stepišnik, Stritar, Šašel in Ramovš, Šček, Štuhec, Tomažič, Tomšič, Trstenjak (Davorin), Urbas, Vernaleken, Vrbanjakov (Kleinmayer), Walter Sepp, Zupanc)*
- in periodike, z redkimi izjemami vse iz 19. stoletja: ***Laibacher Wochenblatt*** 1804-1818, ***Der Aufmerksame*** 1812-1842, ***Illyr. Wochenblatt*** 1819-1820, ***Danica (ilirska)*** 1835-1867, ***Carniolia*** 1838-1844, ***Novice*** 1843-1902, ***Mittheilungen d. Histor. Vereins f. Krain*** 1846-1868, ***Slov. cerkveni časopis, (Zgodnja Danica)*** 1898-1906, ***Celjske slovenske novice*** 1848, 1849, ***Slovenija*** 1848-1850, ***Vedež*** 1848-1850, ***Pravi Slovenec***, 1849, ***Slovenska Čbela*** 1850, ***Jadranski Slavjan*** 1850, ***Slovenska Bčela*** 1850-1853, ***Arkiv za povjesnicu jugoslavensku*** 1851-1875, ***Prijatelj (Šolski, Slovenski)*** 1852-1883, ***Zora*** 1852-1853, ***Slovenski Glasnik*** 1858-1868, ***Lipica*** 1860, ***Učiteljski tovariš*** 1861-1941, ***Torbica jugoslov. mladosti*** 1862-1864, ***Vrtec domačih cvetic*** 1863, ***Slovenec (Celovski)*** 1865-1867, ***Čitalnica*** 1865-1866, ***Drobtinice***, 1865-1900, ***Ilirski Primorjan (Slov. Primorec)*** 1866-1886, ***Slovenski gospodar*** 1867-1940, ***Slovenski narod*** 1868-1949, ***Besednik*** 1869-1878, ***Jadranska zarja*** 1869, ***Vrtec*** 1871-1945, ***Soča*** 1871-1915, ***Zora*** 1872-1878, ***Slavjan*** 1873-1875, ***Laibacher Schulzeitung*** 1873-1911, ***Popotnik*** 1880-1949, ***Kres*** 1881-1886, ***Ljubljanski Zvon*** 1881, ***Mir*** 1882-1920, ***Ljudski glas*** 1882-1885, ***Slovan (Hribarjev)*** 1884-1887, ***Dolenjske Novice***, 1885-1919, ***Ljudska knjižnica*** 1885, 1886, ***Angeljček*** 1887-1935, ***Slovanski svet*** 1888-1899, ***Dom in svet***, (1888-1944), ***Zeitschrift für österreich. Volkskunde*** 1895-1919, ***Zbornik za narodni život i običaje*** 1896, ***Slovenski učitelj*** 1899-1941, ***Gorenjec*** 1900, ***Naš dom*** 1901-1939, ***Slovan (Govekarjev)*** 1902-1917, ***Časopis za zgodovino in narodopisje*** 1904, ***Domači prijatelj*** 1904-1915, ***Blätter f. d. Abteilungsunterricht*** 1904-1911, ***Mladika*** 1920-1941, ***Naš čolnič*** 1923-1929, ***Ce fastu?***, ***Mariborski Večernik***, ***Cerkveni glasnik za tržiško župnijo***, ***Ljudski oder***, ***Slovenski dom*** 1935-1945, ***Ljudska pravica***, ***Tovariš***.
 - Posebno dragoceno je gradivo posameznih raziskovalcev in zapisovalcev – zunanjih sodelavcev inštituta (*Petrine Ocvirk, Nežke Vavpotič, Anice Arnol, Mirjam Tozon, Neže Rejec*, izredno požrtvovalne *Eme Plavec* in *Štefke Jazbar*, ki je leta 2000 inštitutu podarila svojo bohinjsko kroniko, itn.)

Arhivsko gradivo je urejeno po klasifikacijski shemi:

ČLOVEK

VEROVANJA

VEDNOST

LJUDSKO ZDRAVLSTVO

SKUPNOST

LJUDSKO PRAVO

DELO

I Poljedelstvo

II Živinoreja, travništvo

III Vinogradništvo, sadjarstvo, vrtnarstvo

IV Gozdarstvo, lov, ribolov, nabiralništvo

V Obrt, industrija, promet, trgovina, gostinstvo

VI Razne zaposlitve

LJUDSKA UMETNOST
 PRAZNOVANJA IN POČITEK
 IGRA IN GLEDALIŠČE
 PREHRANA, PIJAČA, POŽIVILA
 NOŠA
 PREDMETI

Omeniti je treba še posebne zbirke gradiva, pridobljenega iz zamejstva (*Rudolf Gustav Puff, Valentin Pogačnik, Franz Ferk*), predvsem pa odgovore na vprašalnice, ki jih je za topografijo Južne Štajerske okrajnim gosposkam, davčnim občinam, gosposčinam in imenjem, župnijskim uradom ter upravam rudnikov in fužin leta 1811 namenil nadvojvoda Janez, njegovo delo pa 1842. nadaljeval prof. Georg Göth. Nakup kopij te t. i. *Göthove topografije* (GT), katere izvorniki so v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, je inštitutu omogočil takratni Kidričev sklad. Göthova topografija, v gotici pisano rokopisno gradivo, zajema 505 krajev in je v inštitutskem arhivu urejena po slovenskem abecednem redu krajev, vsaka enota je posebej oštevilčena, narejena sta tudi slovenski in nemški krajevni katalog.⁶ Sredi osemdesetih let ga je začel obdelovati Niko Kuret in prišel do št. 130, t.j. do kraja Sv. Jedrt nad Laškim. Kot *Gradivo za narodopisje Slovencev* so do njegove smrti izšli štirje snopiči, skupaj 490 strani, kar je šele petina vsega gradiva. Sodelavci čutimo za dolžnost, da Kuretovo delo nadaljujemo in končamo.

Delo v sekciji za ljudske šege in igre ves čas poteka na več ravneh:

- *terenske raziskave* (lastne in s pomočjo zunanjih sodelavcev),
- *dokumentiranje* (zapisi, fotografiranje, zvočno snemanje) in *arhiviranje*,
- *sintetična in primerjalna obdelava gradiva* (po posamičnih prvinah ali po geografsko zaokroženih območjih).

Že v prvih desetih letih terenskega dela se je v inštitutu nabralo nad 2500 fotografij in okoli 1000 diapozitivov predvsem s področja šeg, ki jih tedaj ni nihče sistematično uredil. Helena Ložar je, kot študentka etnologije, jeseni 1964. leta začela urejati inštitutsko fototeko. Vsaki sliki je bilo treba poiskati njen negativ, jo opremiti z vsemi podatki, ki jih je zahteval fototečni karton (zap. št. slike, št. negativa, format, predmet, kraj, pokrajina, datum posnetka, avtor, opis, objava - kje, kdaj itn.), in pripraviti stvarni in krajevni katalog. Danes nastaja osrednja, računalniško obdelana fotodokumentacija, za katero skrbi dokumentalistka.

Sekcija za šege in igre tudi pozneje ni opustila dela z vprašalnici in anketami; pravzaprav je bila zaradi kadrovskega in navsezadnje tudi finančnega položaja od njih celo odvisna. Leta 1966 so bile ponovno razposlane na ciklostil razmnožene vprašalnice št. 10, t.j. *Tepežkanje*: A) v matični Sloveniji, B) na Slovenskem Koroškem, C) na Goriškem, in leta 1967 vprašalnica št. 11 '*Baba*' v *Ljudskem izročilu*. Potem, ko je izdal svoje monumentalno delo *Praznično leto Slovencev* (1963–1970) v štirih knjigah, in *Jaslice na Slovenskem* (1981), se je Niko Kuret sistematično lotil mask in karnevalov. Razposlal je novo, podrobnejšo in bolj izpopolnjeno vprašalnico in tako pridobil obsežno gradivo o maskah in karnevalih za prvo slovensko monografijo *Maske slovenskih pokrajin* (1984), v kateri je združil vse svoje vedenje ne le o pustnem šemljenju, ampak o

⁶ Gl. Niko Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. Topografski podatki po odgovorih na vprašalnice nadvojvode Janeza (1818) in Georga Götha (1842)*. Prvi del, snopič 1/1985, 2/1987, 3/1989; Drugi del, snopič 1/1993.

maskiranju nasploh. Žal je v rokopisu ostal tisti del knjige, v katerem je Kuret slovenski strokovni javnosti želel predstaviti tudi evropske maske. Knjiga *Maske slovenskih pokrajin* je tisti temelj, na katerem lahko v sekciji, danes že s tremi sodelavci, gradimo nadaljnje, geografsko širše zajete in tudi sociološko podprte raziskave. Upamo, da bomo tako, kakor smo, na pobudo sodelavca sekcije Jurija Fikfaka, poskusno *zagoriške mačkare*, nekoč lahko multimedijško predstavili vse slovenske maske.

Helena Ložar-Podlogar je po vrnitvi s podiplomskega študija na Dunaju (1966–1968), katerega ji je omogočila Herderjeva štipendija, začela redno delati v Sekciji za ljudske šege in igre. Glavno področje njenega raziskovalnega dela so bile *ljudske šege*, prvotno s poudarkom na šegah *življenjskega kroga*, vendar je že od začetka sodelovala tudi pri raziskavah Nika Kureta o letnih šegah in zato po njegovi smrti lažje prevzela tudi to področje.

Leta 1969 je bila zastavljena velika akcija, ki je zajela celotno slovensko etnično ozemlje – *Anketa o ženitovanjskih šegah*. Na podlagi študija vseh dosegljivih tiskanih virov, od 17. stoletja naprej, je H. Ložar-Podlogar sestavila vprašalnico z 828 vprašanji, ki je izšla v posebni knjižici. Na vsako vprašanje je bilo treba odgovoriti za tri obdobja: a) pred prvo svetovno vojno, b) med obema vojnoma, c) po drugi svetovni vojni. Morda psihološko to ni bilo najbolj premišljeno, saj bi tako število vprašanj informatorje lahko odvrnilo od dela. (Ob rob naj bo zapisano še to: ko smo se zavedli, kako obsežno nalogo smo zaupali svojim informatorjem, nas je zapekla vest. Osebnostno smo obiskali vse slovenske občine in njihovim predsednikom predstavili pomembnost dela, ki ga za nas opravljajo njihovi someščani. Tako se nam je posrečilo skoraj od vseh občin dobiti simbolično vsoto, ki smo jo kot nagrado nakazali poštvovalnim zbiralcem in zapisovalcem ženitovanjskih šeg). Trajalo je sicer kar nekaj let, da smo akcijo zaključili, kljub temu pa je bil rezultat presenetljiv. Dobili smo odgovore iz 120 krajev, skupaj približno 250.000 novih podatkov. Razveseljivo pri tem je, da so ti kraji enakomerno porazdeljeni po Sloveniji in po zamejstvu, še bolj pa to, kakor je zapisal novinar, da je s to anketo »poraslo zanimanje za ljudsko kulturo, za njene vrednote, ki jih sodobni način življenja prekriva in za staro izročilo, ki bi ostalo za vselej neznano, če ga ne bi danes, ta trenutek zapisali.«⁷

Tako obsežno gradivo pa je bilo treba primerno arhivirati. Žal tedaj še ni bilo računalnikov, odločili pa smo se za metodo, ki so jo uporabljali kolegi drugod po Evropi:⁸ gradivo smo prepisovali na perforirane kartice, kar je bilo dokaj zamudno delo, in jih pred obdelavo vsake posamezne regije klasificirali, sproti dopolnjevali z lastnimi terenskimi raziskavami in z gradivom posameznih krajevnih arhivov (matične knjige, ženitovanjske pogodbe). Na podlagi tega gradiva so nastale posamične razprave, tako npr. o svatbi v Prekmurju in Porabju, v Istri, na Dolenjskem, posebej še primerjalna razprava o slovenskih in kočevarskih ženitovanjih, o slovenski svatbi v Ziljski dolini, ki je, dopolnjena z arhivskimi in drugimi pisanimi viri od 18. stoletja dalje in s kritičnim pogledom in ovrednotenjem nemško pisane literature, leta 1995 v Celovcu izšla kot monografija.⁹

⁷ Peter Breščak, Razvojna podoba ljudskih šeg, *Delo*, 8. januarja 1970.

⁸ Leta 1968 je Helena Ložar s štipendijo Sklada Borisa Kidriča v dveh mesecih študijsko obiskala nekaj pomembnejših etnoloških ustanov v Nemčiji (Bonn, Münster, Marburg/Lahn, Hamburg, Freiburg/Br.) in Švici (Basel, Zürich) in se seznanjala s takrat sodobnim arhiviranjem etnološkega gradiva s pomočjo perforiranih kartic.

⁹ Helena Ložar-Podlogar, *V adventu snubiti – o pustu ženiti. Svatbene šege Ziljanov*. Celovec, Mohorjeva založba, 1995.

Sedemdeseta leta so bila v znamenju dveh pridobitev: Inštitut je leta 1972 dobil svoj zbornik *Traditiones*, ki so s svojim rednim izhajanjem kmalu postale osrednja strokovna revija, začela pa se je tudi prva velika skupna akcija vseh slovenskih etnologov, ki jo je idejno in strokovno vodil prof. dr. Slavko Kremenšek z Oddelka za etnologijo Filozofske fakultete. Pri sestavljanju *Vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja* so sodelovali tudi vsi sodelavci Inštituta za slovensko narodopisje. Vprašalnice, tiskane v zvezku IX, ki sta jih sestavila N. Kuret in H. Ložar-Podlogar, vsebujejo poglavje 36 **Šege: Življenjskega cikla** (A Rojstvo, B Ženitev, C Smrt), *Letne in koledarske šege, Delovne šege agrarnega območja*. To so bila tudi leta ostrih in burnih, a tudi konstruktivnih razprav o t. i. *smernicah* slovenske etnologije, leta borbe za denar in prioriteto raziskovalnih nalog, navsezadnje tudi leta, ko celo, povejmo odkrito, pri samem vrhu Akademije delo in pomen inštituta, ki menda »deluje v sklopu akademije kot zbiralni organ za registracijo domačih šeg, običajev, vraž in ljudske modrosti«¹⁰ ni bilo upoštevano in javnosti predstavljeno tako, kakor bi verjetno zaslužilo.

Osemdeseta leta so bila glede terenskih raziskav skromnejša: za daljše poti ni bilo denarja, za pot do zamejskih Slovencev smo potrebovali posebne dovolilnice oz. je bilo treba nekaj časa plačevati t. i. depozit. Tako je bilo bolj poudarjeno kabinetno delo, pisanje razprav in monografij, začela se je študijska priprava na nadaljevanje raziskav šeg ob *rojstvu* in *smrti*. Zgubili pa smo stik z večino informatorjev in se tako šele v devetdesetih letih ponovno intenzivno podali na teren, ki je pokazal, kakšno bogastvo še vedno skrivajo šege, saj je bilo to obdobje osamosvojitve Slovenije, večje demokracije in končno tudi obdobje oživljanja šeg. Ves čas smo se sicer zavedali pomembnosti svojega dela in smo pri njem vztrajali tudi v obdobjih, ko raziskovanje šeg, če to niso bile ravno maske, ni bilo zelo cenjeno. V zadoščenje nam je bilo, da nismo ostali brez odgovora, ko so ljudje vedno bolj povpraševali po tovrstnem gradivu in vedno pogosteje posegali po Kuretovem *Prazničnem letu Slovencev*. Kaj bi jim ponudili, če bi se podredili »pritiskom«?

V tem času je H. Ložar - Podlogar začela raziskovati šege ob *smrti in pogrebu*, vzporedno z njimi pa vaška *pokopališča*. Šege in verovanja ob smrti so se morda vse do danes najbolj ohranile in zanimivo je, kako jih na podeželju skušajo vključiti v novejši način pokopa in kako se s širjenjem izza obzidja in s podiranjem starih nagrobnikov spreminjajo naša pokopališča, s tem pa zginja tudi velik del naše kulturne dediščine.

Po smrti Nika Kureta (1995) je bilo treba kadrovsko pokriti tudi njegovo raziskovalno področje. Od koledarskih šeg je sicer že v šestdesetih letih H. Ložar (Podlogar) začela raziskovati novoletne šeme (otepovce) v Bohinju in mačkare v Zagorici na Dobropolju in v Ponikvah: ob večletnem spremljanju in primerjanju izvajanja ene in druge šege, ki sta obe povezani s šemljenjem, se ji danes postavljajo povsem nova vprašanja in odkrivajo nova dejstva. Na drugi strani pa je raziskovala tudi nekatere šege cerkvenega leta (cvetna nedelja, velika noč, miklavževanje, božič, razne procesije, žegnanja, štehanje na Zilji), ki so po osamosvojitvi Slovenije ponovno stopile v javno življenje (ali pa dotlej zanje nismo vedeli, ker so jih izvajali skrivaj), pri tem pa se seveda deloma spremenile, morda celo zgubile nekaj duhovne poglobljenosti. Raziskavam šeg sedanosti je namenjen najnovejši projekt *Šege in prazniki na Slovenskem v drugi polovici 20. in na začetku 21. stoletja*, ki bo v delo vključil predvsem mlajše raziskovalce.

¹⁰ SAZU in znanost na Slovenskem. Iz predavanja predsednika naše Akademije znanosti in umetnosti Josipa Vidmarja, *Delo*, 27. januarja 1968, str. 19 (Za konec tedna).

Sodelavci Sekcije za šege in igre so se vključevali tudi v raziskovanje *zgodovine stroke*. Jurij Fikfak je svoje raziskave usmeril v 19. stoletje, Helena Ložar-Podlogar pa se je, poleg tega, da je sestavila strokovni bibliografiji dr. Nika Kureta in dr. Toneta Cevca, posvetila izbranim temam; tako je npr. zbrala in komentirala etnološko zanimive prispevke v vseh letnikih *Doma in sveta*, za prikaz ljudskega življenja v Prekmurju je pregledala in izpisala še neobjavljeno rokopisno zapuščino publicista in gledališkega zgodovinarja Antona Trstenjaka (1853–1917), zbrala vso dosegljivo dokumentacijo za osvetlitev ozadja nastajanja zbornika *Narodopisje Slovencev I* (1944), ki zaradi specifičnih razmer vojnega časa v celotni zamisli njegovega prvega urednika R. Ložarja ni bilo nikoli izpeljano. Zanimalo jo je tudi, kako je slovenska ljudska kultura predstavljena in kdo so bili pisci prispevkov o Slovencih v monumentalnem delu nadvojvode Rudolfa *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*. Prav v navezavi na to tematiko je Sekcija za šege (Jurij Fikfak) v sodelovanju z dunajskim Inštitutom za evropsko etnologijo (Reinhard Johler) leta 1998 v Martuljku pripravila mednarodno konferenco *Ljudska kultura med državo in narodom – Volkskultur zwischen Staat und Kultur*,¹¹ na kateri je s predavanjem sodelovalo 17 raziskovalcev, od tega 3 Slovenci, vsi z Inštituta za slovensko narodopisje (Jurij Fikfak, Maja Godina-Golija, Helena Ložar-Podlogar).

Čeprav je bila raziskovanju šeg namenjena večina raziskovalnega dela, pa tudi raziskovanje iger, tako v pomenu »otroška igra« kakor v pomenu »ljudska (gledališka) igra« ni bilo povsem zanemarjeno. Zbiranju otroških iger je Niko Kuret že v prvih letih namenil veliko časa in truda. K sodelovanju je želel pritegniti učitelje z vseh slovenskih šol, akcija pa je požela porazen rezultat, saj se je od vseh slovenskih osnovnih šol, ki so bile naprošene za sodelovanje, odzvalo le nekaj deset. Nekoliko boljši je bil odziv na srednjih šolah. Kljub temu je v arhivu zbranih prek 1100 otroških iger.

Posebno mesto v Arhivu Inštituta za slovensko narodopisje ima t. i. Drabosnjakov arhiv, v katerem hranimo vse kopije del koroškega ljudskega pesnika in dramatika Andreja Šusterja Drabosnjaka (1768–1825). Inštitut je soglašal, da so originali shranjeni v študijski knjižnici na Ravnah na Koroškem, ki je imela že tedaj večino originalov. Ob 150-letnici Drabosnjakove smrti leta 1975 smo v Prešernovi dvorani na SAZU pripravili obsežno razstavo in z njo gostovali tudi v Mariboru, na Ravnah, v Celovcu in ob kongresu prevajalcev tudi na Bledu. Kompletno gradivo s te razstave je shranjeno v Inštitutu.

Poleg rednega raziskovalnega dela na področju šeg pa sta tako Niko Kuret kakor za njim Helena Ložar-Podlogar (od leta 1973 sodelavka, od leta 1977, ko sta N. Kuret in H. Ložar-Podlogar v Ljubljani organizirala skupno redakcijsko konferenco *Demos*, pa urednica) kot slovenska urednika sodelovala tudi pri bibliografski reviji *Demos*¹² in pri mednarodni etnološki bibliografiji (*Internationale volkskundliche Bibliographie* z glavnim uredništvom v Baslu in Bonnu). Udeleževala sta se rednih dvo- oz. triletnih redakcijskih konferenc (Berlin, Dresden, Brno, Budimpešta, Bukarešta, Ljubljana, Bratislava) in na glavna uredništva pošiljala svoje nemško pisane povzetke o slovenskih etnoloških razpravah. S tem sta evropsko strokovno javnost seznanjala s slovenskimi temami, poleg tega pa tudi sodelovala pri novi klasifikaciji in pri sestavi etnološkega tezavra.

¹¹ Helena Ložar-Podlogar, Mednarodno posvetovanje Ljudska kultura med državo in narodom, *Traditiones* 27, 1998, str. 257–159.

¹² *Demos. Internationale ethnographische und folkloristische Informationen*. Glavno uredništvo revije je v Dresdnu; namen revije pa je svetovno strokovno javnost seznanjati z delom etnologov vzhodnih in jugovzhodnih, po korenitih družbeno-političnih spremembah pa vseh evropskih narodov.

N. Kuret in H. Ložar-Podlogar sta se aktivno udeleževala tudi domačih in tujih konferenc in mednarodnih strokovnih posvetovanj (Alpes Orientales, Ethnologia Slavica, Ethnologia Pannonica, Österreich und seine historische Nachbarn, Pro vita Alpina idr.), se s predavanji odzvala na povabila tujih ustanov in univerz (Gradec, Dunaj), predavala na slovenskih šolah, kulturnih večerih krajevnih, društvenih, farnih, humanitarnih idr. skupnosti, na radiu Slovenija, Radiu Trst in Celovec, pripravila nekaj scenarijev za slovensko televizijo (Pust na Banjški planoti, Bohinjske novoletne maske – otepovci, Ljubljanske butarice itn.), sodelovala pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika, pri Enciklopediji Jugoslavije in pri Enciklopediji Slovenije. Helena Ložar-Podlogar in Jurij Fikfak sta se leta 1997 aktivno udeležila tudi mednarodne konference *The Masks within the European Traditional* v Binchu v Belgiji. Tam je svetovni muzej mask in karnevalov, kateremu je leta 1968 tudi Inštitut za slovensko narodopisje poslal slovenske maske vseh glavnih pokrajinskih tipov, ki so razstavljene v posebni sobi, od konference naprej ne več kot jugoslovanske, temveč že kot *slovenske* maske.

V zadnjem desetletju je Sekcija za šege in igre samostojno ali v sodelovanju z drugimi znanstvenimi ustanovami organizirala več mednarodnih posvetovanj: leta 1988 v Pazinu ob stoletnici smrti Jakoba Volčiča, nato poleg že omenjenega *Ljudska kultura med državo in narodom* (Gozd Martuljek, 1998), še *Ethnological and Anthropological Approaches to the Study of Death* (Ljubljana, 1999), *Maske in maskiranje na Slovenskem in v zamejstvu* (Ptuj, 2000, Cerkno 2001), *Nove težnje v kvalitativnem raziskovanju* (Bled, 2000).

Druga skupna akcija vseh slovenskih etnologov je delo za *Leksikon etnologije Slovencev*,¹³ ki mu je prve temelje postavil Niko Kuret, njegovi nasledniki pa zadnja leta veliko časa posvečajo pisanju več kot 1000 gesel s področja šeg in iger. Gonilna moč leksikona, tako v organizacijskem kakor v strokovnem smislu, je ostala v Inštitutu za slovensko narodopisje in na glavnem uredniku, znanstvenem svetniku v pok. dr. Angelosu Bašu.

* * *

In za konec bodi za zgodovino inštituta zapisano še to: Inštitut za slovensko narodopisje je bil prvi inštitut pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki je uspel kupiti svoj lastni terenski avto, ne da bi s tem obremenjeval akademijska finančna sredstva. Ne prav resno izrečeno misel, da bi lahko kakšno podjetje, namesto da sponzorira nakup ameriških televizijskih nadaljevanj, inštitutu kupilo avto, s katerim bi raziskovalci ob svojem terenskem delu »vozili njegovo reklamo po Sloveniji,« je dr. Kuret, ki je bil vedno človek dejanj, vzel resno in se je takoj pisno obrnil na nekatera močnejša podjetja. Razložil jim je naše zadrege pri obiskih težko dostopnih krajev. V enem letu smo s pomočjo Ljubljanske banke, Peka, Leka, Krke, in celo podjetja Elektro Celje ter z bogatim deležem, ki ga je pater Odilo Hajnšek nabral med slovenskimi rojaki v Združenih državah Amerike, leta 1969 na akademijsko dvorišče pripeljali nov Renault 4 (katrco), pri nas zadnji še francoske izdelave, seveda v tistem času, kakor je bilo v navadi za državno lastnino, z rdečo registrsko tablico, ki se ni prav lepo ujemala z močno, tedaj nenavadno gorčično barvo avtomobila in tudi sicer na podeželju ni vzbujala pretiranega zaupanja. Zato pa so raziskovalci, ko so razložili svoje poslanstvo, našli vedno odprta vrata in ljudi, ki so si bili pripravljeni vzeti čas za pogovor.

¹³ Več o tem v prispevku Angelosa Baša 'Leksikon etnologije Slovencev' v tej številki *Traditiones*.